

Rəqs sənətimizi ucaya yüksəldənlərdən biri

Əhsən Rəhmanlı
tədqiqatçı, sənətşünaslıq üzrə
fəlsəfə doktoru

Ədəbiyyatımız, mədəniyyətimiz və inceşənətimiz milli kimliyimizə və azərbaycançılıq ideyalarına xidmət edir. İnceşənətin bir növü olan rəqs sənəti də mədəniyyətimizin inkişafına aparan yol və uğurlu təbliğat vasitəsidir. Sovet dönenində Azərbaycan rəqs sonetinin nümayəndələri dünya səhnələrinde SSRİ mədəniyyətinin təbliğatçısı kimi təqdim olunurdular, ölkəmiz müstəqillik qazanandan sonra dövlətimizin, xalqımızın, mələtimizin adından çıxış edərək hər yerdə xalq rəqslerimizin tərənnümçüsü olaraq böyük nailiyyyətlər qazanmaqdadırlar.

Artıq müəyyən müddətdir ki, Azərbaycan milli rəqs sənətini araşdırmaqla bərabər, bu sahəyə və böyük bacarıq, hünər və ləyaqətlə xidmət edən sənətçilərimiz haqqında vaxtaşırı olaraq dövrü mətbuatda məqalələr və ocerklərlə çıxış edir. Əlbəttə, bütün bunlar lazımdır və zamanın tələbidir. Axi, belə sənət adamları bu sahəyə ömrü həsr etmiş, bütün mərhələləri, hətta keşməkəşləri, çətin sədləri aşaraq istedad və hünərləri ilə çox yerlərdə zəfər calmışlar. Onlardan biri barədə oxuculara məlumat verək.

Zemfira Hacıbaba qızı Camalova-Həsənova 1948-ci il iyunun 15-də Bakıda məşhur "Sovetski" məhəlləsində anadan olub. III sinfi 29 sayılı, VI sinfi 9 sayılı ümümtəhsil məktəbdə bitirib, orta təhsili axşam fəhlə-gənclər məktəbində başa vurub. 13 yaşlı olanda əmisi qızı Bəyimxanım onu 26-lar mədəniyyət sarayında Böyükəga Məmmədovun rəhbəri olduğu özfəaliyyət rəqs ansamblına getirir. Ora aparmazdan əvvəl Bəyimxanım onuna bəzi məşqlər edir, pəncə-dəban hərkətlərini öyrədir. Böyükəga müəllim onu yoxlayanda bacarığını hiss edir, ritm istedadını duyar və kollektivə qəbul edir. Zemfira burada və həmçinin B.Məmmədovun Fiolətov klubunda, 26-lar mədəniyyət sarayında və Ehtiyat Əmək Qüvvəleri adı altında peşə təhsili verən təşkilatın nəzdində rəhbərlik etdiyi özfəaliyyət rəqs kollektivində 1 il ərzində şox şey öyrənir və bacarığı ilə diqqəti cəlb edir. 1960-ci illərin əvvəllerində Mahni və Rəqs Ansamblına rəqqasələr tələb olunur. Filarmoniyadan B.Məmmədovun rəhbərlik etdiyi özfəaliyyət rəqs kollektivlərinə nümayəndə göndərilir. 26-lar mədəniyyət sarayından beş qız seçilir və Filarmoniyaya dəvət olunur. Onlardan biri - Zemfirənin cəmi o zaman 14 yaşı var idi.

Haşiyə: "1935-ci ildə peşəkar rəqs sənətimizə 15 yaşında Əminə Dilbazi, 1938-ci ildə 16 yaşında Leyla Bədirbəyli böyük istedadla qədəm qoyublar. Zemfira Camalova isə bu sahəyə 14 yaşı olarkən, o da yüksək istedadla cəlb olunub".

Xalq artisti, şöhrətli bəstəkar, Filarmoniyanın direktoru Tofiq Quliyev azyaşlı rəqqasəni, Zemfirəni görəndə gülümşəmişdi. Beş qızı (dörd qızdan hər biri Zemfirədan 2 yaş böyük id) diqqətlə yoxladıqdan sonra üç nəfər qəbul olunur. Beləliklə, Zemfira Camalova Azərbaycan Dövlət

Mahni və Rəqs Ansamblının tərkibinə daxil edilir. Sonralar həmin iki qız rəqs sənətindən uzaqlaşır, Zemfira isə taleyini həmişəlik bu peşəyə bağlayır.

Zemfira xanımın xatirələrində: "Düzdür, atam buna etiraz edirdi. Tofiq Quliyev atamı çağırıb söhbət apardı, həm də əmim atamı yola getirdi. Mən doğum haqqında şəhadətnamə ilə işə qəbul olundum, axı, pasport almağa yaşım çatmadı. Mənə hənsi qaydalarla maaş yazıldılar, bilmirəm. 50 "rubl" məvacib alırdım".

Zemfirən zahiri gözəlli və füsünkar səhnə cazibəsinə onun böyük istedadını da əlavə edəndə, göz qarşısında gələcəyin əsl Azərbaycan rəqqasəsi canlanırdı. Odur ki, filarmoniyanın rəhbərliyi, baletmeysterləri bu nadir incini əldən verə bilməzdilər. Ola bilərdi ki, sonrakı dövrədə o, başqa sahəyə gedər və beləliklə, rəqs sənəti üçün belə bir incini itirə bilərdik. Düzdür, rəhbərlikdəkilər yaşının azlığına görə Zemfirəni işə götürəndə həm də tərəddüb edirdilər. Ona görə də tapşırıq verilmişdi ki, bu qız ansamblın ikihissəli programını mənimseyib təhvil verə bilsə, işə qəbul olunsun. Zemfirənin bacarığı öz nəticəsini verdi, programı təhvil verəndə həm təccüb yaradı, həm də alqışlanıb tərifləndi. Rəqs sənətinə ümidi dolu rəqqasə, yeni incelik və təzə təravət gəlmüşdi. O, əvvəller bütün kütlevi rəqslerdə oynayır, staj, təcrübə qazandıqca solistə çevrilirdi. Həmin vaxt ansamblın baletmeysteri Əminə Dilbazi idi. Zemfirəyə ansamblada xüsusi diqqət göstərilir və böyük inam bəslənilirdi. Çünkü gündəlik məşqlərdə onun istədiyi göz qarşısında, maraqlı, həvəsi isə müşahidə müstevisində idi. İstər rəhbərlik, istərsə də ansamblın üzvləri arasında bu azyaşlı qızın oyunuuna, rəqs hərkətlərini necə yerinə yerirməsinə

duet rəqslerdəki soloları, həmçinin onun üçün hazırlanmış öz solo rəqsleri ilə tanınır. Çox keçmir ki, əsas solistlərdən biri olur. "Azərbaycan" və "Dostluq" suitalarında, "Bulaq başında", "Qavalla rəqs", "Bənövşə" və digər rəqslerdə solist olaraq böyük uğurları imzalayıb. "Nazələmə" də öz füsünkar ifası, tərəf-müqabilə münasibəti, inandırıcı hərəkətləri, üz cizgiləri, qas-gözəl dənizləşməsi, səmimiyyəti və cəbəsi ilə böyük sevgi qazanır və daim alqışlarla qarşılır. O, bu rəqsədə ən mahir rəqqaslarla-Ölikram Aslanov, Əkbər Həsənov, Qorxmaz Qurbanov, Ramiz Eynulayev, Azad Hüseynov, Əliağa Yəhyayev və Eldar Əliyevlə çıxış edib. Zemfira xanım "Nazələmə" də kiminlə harada, hansı səhnədə çıxış etməsindən asılı olmayıaraq həmişə maraqlı oyun nümayiş etdirib və bu duet rəqsin icraçıları tamaşaçıların fasiləsiz alqışları altında dəfələrlə səhnəyə qayıtmalı olublar. "Dağlar gözəli" Əminə Dilbazinin quruluşu olub. Bu rəqsədə ən yaxşı ifaçılarından biri kimi tanınan həm də Zemfira xanım olub. Rəqsədə iki oğlan və bir qız çıxış edir. Zemfira Camalova bu məşhur rəqsədə yalnız böyük məharət deyil, həm də incəlik, nəciblik, gözəlli tərənnüm edərək Əkbər Həsənov, Əvəz Qasimov, Xanlar Bəşirov və başqaları ilə tərəf-müqabil olub. Hər dəfə bu rəqsədə onun zərif hissələri və saf duyuguları açıq-aydın özünü biruze verib. Bütün bu qeyd etdiklərimiz Azərbaycan rəqslerindəki qadın obrazları üçün xarakterik cəhətdir. Zemfira xanım səhnədə yaratdığı bütün rollarda bu cəhətləri icra edə, bu hissələri yaşaya bilib. Bu, böyük istedadıdır və səhnə adamı üçün əsas sərtlərdən biridir.

Zemfira xanım "Moldav rəqs"ının də bacarıqlı solisti idi. Bu solonu əməkdar ar-

qazandıra bilib. Lakin Ə.Abdullayev "Lirik rəqs" i Zemfirənin da yüksək səviyyədə ortaya çıxaracağına inanırdı. Elə də oldu, Zemfira bu ifa ilə daha çox sevildi və məşhurlaşdı. R.Cəlilova da Zemfirənin bu işinə böyük dəyer vermişdi.

Ə.Abdullayevin qurdüğü "Dostluq" suitesi Sovet dövründə xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Burada Sovet xalqlarının dostluğu vəsf olunur. Zemfira xanım bu suitada özbək, rus, Azərbaycan rəqslerini ilə solist idi. Və hər birini xüsusi məharətlə oynayırdı.

Zemfira Həsənova SSRİ-nin bütün respublikalarında və xarici dövlətlərdə çıxış edib milli rəqsimizi yüksək səviyyədə tərənnüm edərək həmişə alqışlarla qarşılıanıb. Həmin dövrədə Ə.Abdullayev "Qavalla rəqs" i solo ifa olaraq həm Afaq Məlikova və həm də Zemfira Həsənova ilə hazırlamışdı. Əslində belə işlər məqbuldur. Əməkdaşın biri xəstələnər və yaxud səfərə tək biri göndərilə bilər, bu zaman həmin rəqs repertuarından çıxarılmassisin, oynanılsın deyə quruluş zamanı ayrı-ayrı ifaçılarla hazırlanır. Bir müddətdən sonra A.Məlikova "Qavalla rəqs" e maraqlı göstərmir, Z.Camatova isə həmin rəqsini sevə-sevə oynayır, bir növ özüñküllədir, ifasında cilalayır, formalasdır və necə deyərlər hər yerdə öz möhürüñ vururdu. Bu rəqsədə də o, öz sənət gücünü, potentialını, yaradıcılıq məharətini və ən əsas zərif hissələrini göstərə bilirdi.

O, çalışdığı ansamblın bütün heyəti ilə birgə 1965-ci ildə Misirdə 1 ay səfərde olub. Bu istedadlı rəqqasə 1967-ci ildə Ramiz Məmmədovla Mongolustanda, 1968-ci ildə əməkdar artist Rafiq Əzizovla Əlcəzairdə çıxış edib. Ona qardaş ölkə Türkiyəyə səfər etmek xoşbəxtliyi hələ 1970-ci ildə nəsib olub. Həmin səfərin iştirakçıları xalq artistləri - müğənnilər Şövkət Ələkbərova, İsləm Rzayev, tarzən Həbib Bayramov, kamançاقalan Habil Əliyev, nağara ifaçısı Böyükəga Muradov, rəqqasə Roza Cəlilova kimi sənətkarlar idi. Bu səfərə rəqqasə Afaq Məlikova da getmişdi. Belə ünlü sənətçilərimizin və rəqqasələrin çıxışları Türkiyə tamaşaçılara o qədər sevinc bəxş edirdi ki... Roza xanımın quruluşu olan "Üç gül" rəqsində R.Cəlilova, Z.Həsənova və A.Məlikova-nın gözəl oyunu xüsusi maraqlı oyadırdı. Bundan başqa onların hər birinin solo ifası programın daha gözəl, zəngin, məzmunlu olmasına xidmət edirdi.

1968-ci ildə Mahni və Rəqs Ansamblı tam heyətlə Mongolustanda çıxış edərkən Z.Həsənovanın solo ifaları da müühüm rol oynayındı. Sonra İtalya (2 dəfə), İspaniya, Malta, Çexoslovakıya (2 dəfə), Yunanistan, Yaponiya, Vietnam səfərlərindəki çıxışlar Zemfira xanımı sənət sevincləri, uğurlar, fərəh hissi bəxş etmiş və şöhrət getirmişdir.

(Davamı 12-ci səhifədə)

maraq göstərilir və uğurlu gələcəyinə ümidi oyanırı.

İlk səfər 1963-cü ildə Orta Asiya respublikalarına oldu. İki ay yarım çəkən bu səfərdə rəqs ustası, baletmeyster Ə.Abdullayev özü də iştirak etdi. Ansambl ora zəngin programla getmişdi. Oradakı möhtəşəm konsertlər Z.Camatova kimi sənətə yenice qədəm qoyan rəqqasə üçün əsl sınaq və imtahan olmuşdu.

Yeri gəlmışkən qeyd edək ki, rəqs sənətimizin atası sayılan Əlibaba Abdullayev bütün istedadlı yetirmələrinə sənətin sirlərini həvəs və xüsusi qayğı bəsləyərək öyrətmiş, onların əsl sənətkar kimi yetişməsində xüsusi rol oynamışdır. Elə o, elə Zemfiraya da qayğısını, biliyini, zəhmətini əsirgəməmiş və bu qızla bir sira mühüm işlər üzərində işləmişdi.

Sonrakı səfərlər Azərbaycan rayonlarına idi. Zemfira bu konsertlərdə bərkəboşa düşür, möhkəmlənir, sənətin sırlarını dadır, çətinliyini, məsuliyyətini hiss edir, böyük nailiyyyətlər əldə etmək arzuları ilə yaşayır və qazandığı peşə ilə nefəs alırı.

Beləliklə, Z.Camatova böyük həvəs, arzu və istəklə burada çalışır. Kütłəvi və

tist, çox böyük sənətkar Qorxmaz Qurbanova oynayır.

Zemfira xanım çalıştığı Mahni və Rəqs Ansamblını özünə çox doğma sanmış və öz xoşbəxtliyini də burada tapmışdır. O, 1971-ci ildə ansamblın solistlərindən biri, Əkbərlə ailə quraraq Həsənova soyadını qəbul edib.

Zemfira xanım Ə.Abdullayevin qurdüğü "Neftçilər" suitesində da mahir ifaçı olaraq özünü təsdiqləyib, ansamblın kişi solistləri ilə öz solosunu uzlaşdıraraq vəhdət yaradıb, əsərin ideya açıma vasitəçi olub. Z.Həsənova Mahni və Rəqs Ansamblının repertuarında özünə daimilik qazanan, C.Cahangirovun mahnisinə qurulmuş "Lirik rəqs" də öz yaradıcılıq imkanlarını, daxili hissələrini, incə duyum və zövqünü göstərə bilib. Burada Azərbaycan xanımına xas incəlik, şüx, mənali baxış, incə yeris, təravət, gülümsər cöhər və digər xüsusiyyətlər öz əksini tapırdı. Beləliklə, rəqs mütxəssiləri, incəsənət xadimləri Z.Həsənovanın "Lirik rəqs" dəki ifasına nəinki öz heyranlıqlarını bildirir, hətta yüksək dəyər verirdilər.

Bu rəqs ilk dəfə Roza Cəlilova üçün qurulub və o, bu rəqsini sevdirdə, populyarlıq

(Əvvəli 11-ci səhifədə)

Zemfira xanımın 1975-ci ildə Belçika və Mozambikdə, sonrakı illərdə ardicil olaraq Anqola, Portuqaliya və digər dövlətlərdə çıxışı Azərbaycan rəqs sənətini sevdirib...

İncəsənət ustalarımızın gəmi ilə xarici dövlətlərə səfəri (Kruiz) 1983-cü ilə təsadüf edir. Bu maraqlı, lakin çətin və məsuliyyətli sənət nümayişində də Z.Həsənovanın solo rəqsleri, unikal ifaları tamaşaçıların alqışlarına qərq olurdu. Rəqqasının zərif, inca, göz oxşayan, dərin diqqət çəlb edən təravətli çıxışları, hər bir hərəkəti milli rəqsimizin əsl tərənnümü idi. O, harada çıxış etməsindən asılı olmayaq rəqs estetikasını göstərə, hissələri verə bilib. Bütün hallarda hər bir rəqsin bədii həlli mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Milli rəqslerimizin mayasında, estetik tutumunda xalqımızın ruhu yaşayır. Burada çoxqatlı bədii baxış var. Bunlara əməl etməklə ecazkar sənət nümunələri yaratmaq mümkündür. Qadın rəqslerimizdə icra olunan hərəkətlərin öz xüsusiyyətləri, öz gözəlliyi, incəliyi olduğu üçün dünya səhnələrində diqqət çəkir, maraq oyadır və sevilir. Zemfira xanım bütün bu xüsusiyyətlərin ən mahir ifadəçisi olub. Odur ki, onun ifaları hər yerdə rəğbət və maraqla qarşılanıb.

Onu da qeyd etməliyik ki, Zemfira xanım 1993-1995-ci illərdə Dövlət Rəqs Ansamblında çalışıb. O, dəvət alaraq, keçirmə yolu ilə bu kollektivə cəlb olunub

və burada da solist kimi mühüm rol oynayıb. Tək solist üçün hazırlanmış “Tərəkəmə”də çox gözəl ifa göstərib. “Nazeləmə”də Nəriman Kərimovla tərəf-müqabil olub. Onların bu duet-rəqsi hər yerdə məhəbbət qazanıb. Bu ansamblın 30 illik yubileyində də Zemfira xanım öz maraqlı ifası ilə yaddaşlarda qalıb. O, “Qaytağı” rəqsində N.Kərimovla səhnəyə solo ifa ilə çıxaraq xüsusi canlanma yaradıb.

Əziz oxucu. Səfərlərə göndərilən artistlər üçün heç də hər şey rahat və hamar olmur. Təsəvvür edək ki, Günəşli Azərbaycandan soyuq ölkələrə çıxış etməyə gedirsin. Qəfildən fərqli iqlimə düşürsən. Təbii ki, bu, organizmdə fəsadlar törədə bilir. Xəstələnmək təhlükəsi hər an baş verə bilər. Və artıq xəstələnmisən, hotelə səninçün tacili yardım çağrılıb. Sən isə bu axşam və ya sabah səhnədə çıxış edib öz ölkənin, millətinin incəsənətini təbliğ etməlisən. Reklam afişaları hər yerdə vurulub və sənin adın, soyadın, repertuarın orada göstərilib. Deməliyik ki, bizim rəqs sənətmizin nümayəndələri belə həllərlə dəfələrlə qarşılaşsalar da, xəstə vəziyyətdə səhnəyə çıxıb oynayıblar. Z.Həsənovanın söylədiklərindən məlum oldu ki, Rusyanın ən soyuq yerlərində, Arxangelskdə və Baltikyanı ölkələrdə səfər zamanı xəstə vəziyyətdə, canı ağrıyaraq, lap istilik dərəcəsi yüksək halda səhnəyə çıxıb elə ifa göstərib ki, tamaşaçılar bunu hiss etməyib, hey alqışlayıblar. Bunu yalnız səfərə gedən heyət, onun

rəhbəri və məsul şəxsler bilib, həyəcanlanıb, rahatsız olub və işin uğurlu nəticəsinə heyrətlənlərlər. Bəli, əziz oxucu! Bizim sənət adamları belə fədakarlıq və hünər göstərirlər. Bütün bunlar isə xalqa, dövlətə və sənətə məhəbbətdən güclərdir.

Z.Həsənova 1982-ci ildə əməkdar artist fəxri adı alıb. O, Dövlət Rəqs Ansamblının solisti olaraq cəbhə bölgələrində əsgərlərimiz qarşısında çıxış edib. Ansambl güclü atəşlər altında oranı tərk etməli olub. Z.Həsənova 1995-ci ildə pensiyaya çıxbı. Sonra 22 il “Cüçələrim”

məktəblilər ansamblında öz qrupu ilə işləyib. O, 6 sayılı uşaq incəsənət məktəbində də çalışıb, burada şöbə müdürü və bədii rəhbər olub. Bu işgüzər, sənətsever xanım 2 sayılı Tibb Məktəbində də qızlardan ibarət özfəaliyyət rəqs ansamblı yaradaraq rəhbərlik edib.

Göründüyü kimi Z.Həsənova da rəqs sənətimizin fədakar nümayəndələri kimi rəqs mədəniyyətimizə ləyaqət və hünərlə xidmət edib.